

Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana

PALMA.—MARZO DE 1903

SUMARIO

I. Folk-Lore Balear. Tradicions populars mallorquines, per D. Antoni M. Alcover, Pre.

II. Vida de Sor Anna Maria del Santissim Sagrament escrita pel Dr. Gabriel Mesquida Pre. de l' any 1690 al 92 (continuació).

III. Materials per un epistolari familiar català—Cartes de Pere Joan Frexa a son germà Bartomeu—(1533-1537), per D. E. Aguiló.

FOLK-LORE BALEAR TRADICIONS POPULARS MALLORQUINES

LIX

DE COM EL REY EN JAUME VA PENDRE'S
CASTELL D'ALARÓ ⁶⁹

¿Quin mallorquí hi ha que no haja vist may, d'aprop o de lluny, *es castell d'Alaró*, aquest puig aguyonat que guayta part-demunt ets altres, coronat d'aquell penyalar soberch, altíssim, boyrós, moradench, sublim, com una torre colossal encastellada allá dalt per dominar Mallorca? Aquest penyalar se'n puja centenars de pams tayat a plom per tots es vents fora per sa banda de mestral, aont sa cresta terrosa que munta des puig veynat, el tapa y s'estén per tot es tossal, reblert de pins, auzines y altra garriga, fent de peanya y catifa a

⁶⁹ M'ho contá mon amich coral En Pere Sampol y Ripoll, que com era atlotinoy ja hu sentia contar a la gent per Alaró.

la *Mare de Deu del Refugi*, que just a sa cucuya hi té un santuari venerable, aont pugen es devots y 'ts amichs de ses perspectives estupendes y des panorames sublims.

Idò aquest castell era des moros com vengué 'l rey En Jaume; y ja hu crech que 'ls ho volgué prendre.

¡Bo estava ell per dexarlohi capllevar!

Sobre tot, ja 'ls ha investits amb so seu ezcèrcit pe' sa banda des camí que hi pujen, que no n'hi ha d'altre.

Es moros, que sempre atalayaven perque massa se veyen s'arruxada demunt, figurantse que 'l s'havien de fer seu amb quatre grapades, ja son partits per avall per avall a capturarlo.

Es contes els-e sortiren errats. Amb tot y dur tanta de fua, no 'l pogueren fer recular una passa; foren ells que varen haver de recular, perque no hi porien estar persones nades devant el rey En Jaume y es seu cavall, si era per batallar.

Aont les tengueren fort va esser allá ont comensen es graons de s'escalonada, a mitján coster, d'un rost espantós. Idò per aquella empitada s'enfilava aquell cavall, y hi deixá ses potes senyades, qu'encar'ara s'hi conexen y prou.....

Y aquell animalet per amunt y per amunt com un aucell; y el rey En Jaume, espasada vé y espasada ya a dreita y

a esquerra; y caps de moro a l' ayre, y cossos xapats en creu, y sanch per llarch que brufava aquelles penyes y s' herbey que s' hi congriava, qu' encara n' está clapat...

Si hi anau, y mirau arreu por devora aquelles potes senyades a sa penya, hi veureu un herbum, molt atepit, capletjat de vermey fosch.

Qualsevol alaroner vos dirá qu' allò es de sa sanch des moros.

¿Que me 'n direu? Ell el rey En Jaume aná fentse sempre per amunt y per amunt, y els cristians, ja hu crech, derretera ell; y es moros, es qui no eren bocins o no redolaven rost avall malferits y calcigats des cristians, prengueren escalonada, y per amunt a tancar-se dins es castell! Pero 'l rey En Jaume els anava tan aprop, que no 'ls-e dexá tancar sa porta, y se 'n hi entrá amb tots los seus.

Es pobres moros sols se pogueren escapar del rey En Jaume tirantse dalt-abaix d' aquell penyalar.

Per no ferse mal s' hi amollaren amb so cap dins una aufàbia.

Figurauvos, en pegar abax, que s' havien de fer moro y aufàbia.

Es bocí més gros no era com s' oreya.

LX

ES SALT D' EN FENOY ⁷⁰

Y d' aquest salt no n' heu sentit parlar?

Si sou d' Alaró, es segur que sí.

Idò axò era un alaroner que li deyen *En Fenoy*, s' homo més agoserat, atrevit, de més coratge y més mal de retgirar que se fos vist may.

Figurauvos qu' una vegada posá messions que *faria s' uyastre* una hora just a n-es cantell des *penyal de s' orengar*, allá a sa cucuya esglayadora des castell de Alaró, aont es penyalar reploma, fa

⁷⁰ M' ho contá 'l meteix amich Sampol, que hu sab d' averho sentit dir milanta vegades per Alaró.

barbacana; y si un e-hi guayta, no veu més que 's fondal aborronador a milenars de pams endins, y sols s' atansen a goytarhi es més acorats. Un que patesca gens de toms de cap, no es capaç d' acostars' hi deu passes enfora.

Idò a n-es cantell d' aquell abisme En Fenoy posá messions que hi faria s' uyastre una hora seguida.

Dit y fet, se 'n hi van ell y es qui li havien posades ses messions; y just a n-es cantell, a n-es buf d' aquell ventet cernut y pessigoyadís que pega a ses galtes de tots es qui hi guayten, En Fenoy posa cap y mans a terra y adressa 's cos y ses comes per amunt, més estirat qu' un parpal.....

Passa un quart, en passen dos, y En Fenoy amb so cos y ses comes ben dretes y enreanades, sense bategarse ni vi-metjar gens.

Se fan es tres quarts, y En Fenoy lo meteix.

Aquells de ses messions comensaren a estar mal a pler perque eren grossetes, y no volien haverles de perdre en via ninguna.

Anava a cumplirse s' hora, y En Fenoy just una estátua, dret com un fus, *fent s' uyastre* a n-es cantell de s' abisme.

Aquí aquells s' hi acosten, y, moguts del dimoni, li enverguen sempenta; y el pobre Fenoy, ja hu crech, pren cap avall, y, com va esser abaix, romangué fet mil benes.

Es quedada dins es poble una cansó com eco planyent d' aquexa desgràcia, que diu:

Mare de Deu del Refugi,
¿no 'l sabéreu amparar
a n-En Fenoy com va caure
p' es penyal de s' orengar?

La Mare de Deu *ampara y guarda* aquells que 's *guarden ells meteys* y que no se 'n van a *fer s' uyastre* ni coses semblants a llochs tan parillosos.

Seny seny es lo qu' afretura.

LXI

COM ES QUE SES DONES TENEN MÉS POCH
CERVELL QUE 'TS HOMOS ⁷¹

Com el Bon Jesús criava 'l mon, ⁷² que feya 'ts homos, s' hi acosta St. Pere, y li diu:

—Mon Mestre, si voleu que vos ayt, digueuho.

—No hu 'guesses dit, respòn el Bon Jesús. Vetaquí sa caldera des cervell: posalosne una cuyerada per hom dins es carabassot.

Era una calderassa disforja, plena al raset de such de cervell, nou flamant.

St. Pere agafa sa cuyera, y tot d' una que 'l Bon Jesús acabava de forjar un homo, *ças*, ell ja li encistava sa cuyerada de such de cervell dins sa closca, y tot d' una aquell ja era partit a pensar, pensa qui pensa.

¡Ja hu crech, amb so such de cervell nou de trinca!

Y el Bon Jesús, hala a forjar homos, y St. Pere, *ças*, una bona cuyerada dins sa closca de cada un.

La primeria li donava amb sa cuyera ben plena; y ja hu crech que 's such de cervell comensá a ferse avall:

—¿Que farem, Pere? diu el Bon Jesús. ¿Que te curtetjará? Te convendría companetjarlo una mica.

St. Pere pegá ses cuyerades més petites, y encara venien homos y més homos que demanaven sa cuyeradeta dins sa closca per poder filar.

—Sobre tot, diu St. Pere, veent allò,—será precís companetjarho més encara, si n' hi ha d' haver per tots.

Y aquí l' homo e-hu posa a mitja cuyerada per cap.

A la fi s' acabaren ets homos.

St. Pere va fer un alè ben llarch.

Però llavò vengueren ses dones.

⁷¹ M' ho contá mon amich coral lo Rt. D. Bartomeu Domenge, Pre., de Manacor, que le hi contaven son pare y sa mare com era atlot.

⁷² Sobre aquexa expressió veyau lo que deym més amunt, dins la nota 2 de la *Tradic. X.*

Se posa 'l Bon Jesús a forjarne y cap a St. Pere, que s' esclamá:

—¿Y ara? ¿qu' es axò?

—¿Qu' ha d' esser? diu el Bon Jesús. Ses dones, que també les has d' encistar se cuyerada de such de cervell dins sa closca, que també se 'n han de servir per fer ses coses a son endret.

—No hu sé, mon Mestre, que mos farem, diu St. Pere. Ell dins sa caldera ja no més hi ha 's solam casi casi.

—¡Vaja, vaja! diu el Bon Jesús, a veure si espedeys, y si 'n sortim.

—No res, diu St. Pere, no hi haurá altre remey qu' afegirhi un raig d' aygo.

N' hi aboca una partida de gerres, y hu remena ben remenat.

Una mica claret li sortí, pero axí metex aná.

Y ja es partit a buydar cuyerades de such de cervell dins es carabassot de ses dones.

Tantes se n' hi presentaren, que fonch a forsa de companetjarlo, que li bastá per totes.

Y d' aquí vé que hi ha homos molt afavorits de such de cervell y altres que no hu son tant, y que ses dones no 'n tenen gayre, y encara claret claret.

Lo que succeex que n' hi ha que encara que 'n vagen primetjant, se 'n servexen des que tenen, molt més que no molts d' homos.

Y axí cadascú que fassa 's cap viu, y fora vessa.

LXII

ES GIGANTS DES PUIG DE SANT SAUVADOR
DE FELANITX ⁷³

Diuen qu' un temps e-hi havia gigants demunt *es puig de Sant Sauador*.

Un d' ells una hora baxa se 'n pujava a ses cases, daxo daxo, y a mitján pujada se sentí cosa dins sa varca.

La se despassa de devant, y li cau un *macolí*, y seguí per amunt.

⁷³ M' ho contaren lo Rt. D. Juan Pou, Vicari, y En Jaume Sureda, seminarista, tots dos d' aquex poble.

Allá on va caure 's macolí, allá romangué, y encarara hi es: se diu *es macolí des gigant*, una rocassa com unes cases.

Com pujau a *Sant Sauvdador*, el trobau a sa vorera des camí, un poch passat s' *auçina*.

Y conten també qu' una vegada un gigantet pollastrell devallá a fer quatre passes per bax de Sant Sauvdador, y m' afina dins una coma un homo qui llaurava de bous, y allò li vengué ben de nou.

—¡O quina cosa tan menuda! diu ell.

S' hi acosta, se treu es falderet de devant, y hi posa 's bover, es bous y s' arada, y ja s' espitxa per amunt a mostrarho a son pare, més xelest qu' un Pasco.

Com son pare hu va haver vist, va dir a s' *atlot*:

—Mira tornatenho allá ont e-hu has trobat, abans de més raons; perque has de sebre qu' axó es un llaurador que amb aquests bous y aquesta arada llaura sa terra, y li fa fer bon fruyt, y axí la gent pot viure. Si no fos p' es llauradors, tots mos moririam de fam.

Es gigantet se torna posar dins es falda es llaurador, es bous y s' arada, y les se 'n torná allá ont les havia trobats.

Y en la seua vida torná dir res pus a cap llaurador.

LXIII

QUE FAN ES SEMBRATS PER
SANT GREGORI ⁷⁴

Diuen que tiren consej y que 's diuen ells amb ells:

—¿Que vens o romans?

Uns responen:

—Venim.

Y aquests son es qui partexen a espigar, y granen y fan esplet.

Altres responen:

—Romanem.

⁷⁴ M' ho contaren mos bons amichs D. Francesch y D. Antoni Salvá, de sa Llapassa, de Lluchmajor.

Y aqueys son es qui no fan res, ni espiguen ni granen ni un fòtil mort.

Si 's perdia sa llavor d' aquests tals, m' engana que 'ls anyorassen gota es pagesos y es qui no hu son.

¿Ho sabeu ara que es que fan es sembrats pe' Sant Gregori?

LXIV

COM ES QUE 'S CAMPANAR DE SINEU ESTÁ
UNA MICA DECANTAT DE L' ESGLESIA ⁷⁵

Diuen que va esser que 's santjuaners un temps no tenien campanar, y varen resoldre de durse'n es de Sineu un dia que vessen es sinevers descuydats.

E-hi anaren un dimecres que tots es sinevers eren a n-es *mercat*, y aquests males quimeres que les volguessen prendre 's campanar.

Es santjuaners anaven tots amb una partida de serros embolicats pe' sa cinta, fent cordellina; y ben feta que la feyen, per que fos ben forta, que tot s' era mester.

Sobre tot, ell fermaren ben fermat es campanar amb aquelles cordes; y ja foren partits de cul-enrera cap a Sant Juan fent corda fent corda...

¿Que me 'n direu?

Ell com no tengueren pus serros, diuen:

—¡Ara es s' hora!

Se posen peu envant peu enrera, y a la una, a les dues, a les tres, ¡sus!... peguen tirada tots amb tota sa forsa, y tan metex el decantaren a n-es campanar una passa o dues de l' esglèsia; pero ses cordes se romperen, y *pata plum* tots es santjuaners de folondres y de cul, uns demunt ets altres, y comes a l' ayre.

Amb tal estabó se 'n temeren es sinevers, y es santjuaners e-hu hagueren de donar a ses comes per por de sa por.

De sa culada que pegaren, varen deixar ses anques senyades a sa terra, y encara son conexedores.

Encara les hi veureu si anau a n-es

⁷⁵ M' ho contaren a Ca 'n Dameto de sa Cortera.

metex punt, allá ont se diu es *cocons*, devora 's camí que va a St. Juan, a uns deu minuts de Sineu.

LXV

SES ARANYES DEL BON JESÚS ⁷⁶

E-hi ha uns cuquets, color de plom, com a pinyols d'oliva, que se diuen *aranyes del Bon Jesús*.

Diuen que 'l Minyonet Jesús e-hi jugava, y, en tocarles amb so ditet, elles, *zas*, s'arrufaven, fent capdellet.

Per axò encara s'arrufen si les toquen y els es romás es nom d' *aranyetes del Bon Jesús*.

LXVI

ES CAVALL DE MAHOMA ⁷⁷

Mahoma tenia un cavall que, sempre que 's sol sortia, aguinava.

—Es que saluda 's sol, deya Mahoma a n-es seus, que s' ho creyen, però ben molt.

Y era que 's gran belitre amagava una ego un tros enfora, y es cavall sentia s' olor, y ja hu crech que amollava un bon enfilay d' eguins.

Y es beneyts des moros may li afinaren la tela perque ells, en sortir es sol, se possen a fer oració amb so cap acalat y sa cara a sa terra, y axí no porien veure sa manganeta de Mahoma.

ANTONI M.ª ALCOVER PRE.

VIDA DE

SOR ANNA MARÍA DEL SANTÍSSIM SÀGRAMENT

ESCRITA PEL DR. GABRIEL MÉSQUIDA PRE.

DE L' ANY 1690 AL 92

(CONTINUACIÓ)

CAPITOL XIII.—*De la vocació de Margaritta á la religió del P. Sant Domingo en el convent de Santa Catherina de Siena.*

99.—Tingué Margaritta particular devoció á la Mare Santa Catherina de Siena desde la sua miñonés, y com en aquest matex temps se fundá

⁷⁶ M' ho contá sa mestressa Margalida Oliver, *Gazana*, de Manacor.

⁷⁷ La 'm contá mon germá Pere Jusep.

en Mallorca el convent de religioses dominicas baix la protecció y amparo de aquesta gran Santa, posá tal affecta en aquest nou convent que, no podetho dissimular, digué á sos pares que volia esser religiosa de Santa Catherina de Siena; ouhienla el pare y la mare de bon gust, pero com no tenia mes que deu anys de edat, li diyen que ho encomenás á Deu nostro Señor que si ell ho volia ho dispondria de manera que tot aniria bé; replicave Margaritta las instancias y de nits y de die per espay de tres anys continuos no cessave de damanaró á Deu, renovant sempre las pregarías á sos pares, y deyeu en tanta eficacia que los obliga á aportarla á la ciutat en die de Santa Prixedis del any 1662, que tenia de edat Margaritta tretze anys y set mesos.

100.—Era home Gregori Mas que tenia molts bons amichs, y axi poden creure que quant se determiná de portar la filla á la ciutat, que hauria etas ja algunas diligencias per conseguir el fi que la filla pretenia; y el primer lloch ahont la oportá fonch an el Convent de Santa Catherina y entrant per la porteria, me ha dit aquesta sirventa de Deu nostro Señor, que li aparagué entrar á la Gloria, perque se li omplí el cor de tan de jubilo y alegría que no cabia en si matexa; se acostaren an el torn y damanaren la Mare Piora, que era Sor Victoria del Santíssim Sagrament, una de las fundadores que vingueren de Valencia per aquesta nova fundació, parlaren ab ella y diguerenli sos intents, y fonch tant del seu gust Margaritta, que li doná esperanças certas de rebrella per religiosa, fent grans demostracions de volerla per filla, dihentli á ella y á sos pares qui eran en compañía sua, que parlassen ab la Señora Dona Isabel Despuig mare del Señor Don Juan Despuig, y que procurassen medis per los protectors, advertintlos mes, que á los protectors tocave anomenarla y axí que confiás en Deu nostro Señor, que si los protectors la anomenaven, que ella y demás religioses la rebrien y aceptarien.

101.—Despedirens de la Mare Piora y anaren á parlar ab la Señora Dona Isabel Despuig, y si las religioses li donaren molt bones esperanças, no foren menors las que los doná aquesta Señora, y ab aquestas diligencias y alguns altres medis que procuraren després per los demás protectors, sen torná Margaritta á casa sua mes contenta que si la haguessen feta reina y señora de tot lo mon; aquí si que aumentá en ella la devoció que tenia á Santa Catherina de Siena; aquí si que procurave imitarla multiplicant disciplinas, exer-

citant mes de continuo el dormir en terra y molts dijunis á pá y aygua, en particular en las festividats de Maria Santíssima y de molts altres Sants que prenia per intercessors, fentlos molts promeses perque li alcanssassen de Deu nostro Señor lo que tant desitjave; entre tant tot lo que tenia en casa sua de regalo, no li bastave per enviar á las religiosas, y en lo que enviave en el Convent li aparexia que hi anave el seu cor y voluntat; sempre que podie venia á la Ciutat á visitar las religiosas y ferlos noves instancias, procurant nous medis per abreviar el temps, que en realitat era llarch, pero á ella li aparexia molt mes llarch per lo molt que ho desitjave, y si be li donaven bonas esperanças ab que li aumentaven la alegria, era major la pena que sentia de veure tanta dilació, pues havia quatre anys que vivia ab aquesta confiança que tenia ja circa devuit anys de la sua edat.

102.—A los devuit anys de edat encara no sabia Margaritta que cose son penas y treballs, perque encare que li dilataven el vestirli lo habit de religiose, que per ella era una grandíssima pena per lo molt que ho desitjava, suavisave el sentiment que tenia, las molts diligencias que feia son pare mediant sos amichs per los protectors, y las bonas esperanças que li donaven les religiosas, y de aquesta manera, ab la fé tant gran que tenia en Deu nostro Señor, confiave que conseguiria son intent, pero el Señor que vol las animas ben purificadas, volgué pasarla primér per el foch ardentíssim de adversidats, menosprescios y mortificacions, no.... que fins are era estada aplaudida de tots y estimada; ningú la vaie á qui no agradás y á tots quants parlava robave el cor y la atenció; are pues veurem de quina manera comensá el Señor á agrisolarla.

103.—La primera vegada que vingué á la Ciutat després que tingué los devuit anys de edat, era en temps de primevera y aportá un paneret de fruytes y altre de rosès per alegrar las religiosas, aná en el Convent tocá an el torn y pregá la Mare Tornesa que en nom seu presentás á la Mara Priora los dos panerets y que li digués que desitjave parlarli; aná la Tornesa á la Priora, y la resposta que torná á Margaritta fonch restituhirli las fruytes y roses del matex modo que las havia portades, y diguelí de part de la Priora que estave ocupada, que no podie abaxar á parlarli, y que li feia á saber que no volien ni havian menester aquells regalos, y axí que se dexás de enviarlos cose ninguna y que no perdés temps en visitarles, perque no la volien ni serie may reli-

giose de son Convent, y axí que perdés las esperances de poder ser monje de Santa Catherina de Siena, y totas aquestas cosas las deia ab un desabrimient mes que gran y per altre part fingie que plorave, y que de sentiment que tenia de dirli lo que li deia dave mostra que no acertave á pronunciar las paraules; invencions totas diabólicas sens ningun dupte, perque ni la Mare Sor Victoria priora era descortesa, antes bé molt attenta y prudent, ni á la religiose que á las horas era portera, no li recorda que tals cosas haja fetas ni ditas á Margaritta, y axí se pot creure que fos lo inímic el dimoni qui ordie totas aquestes cosas, per veure si de aquesta manera la aparteria de sos intents, y no es poch fundat el pensament con veurem de molts altes tretas qui li ha fetas con veurem á son lloch.

104.—Cose certa es que á no estar Margaritta tant ben fortificada de Deu nostro Señor, seria cayguda morta, veient que havia entrades en el convent fruites saboroses y roses odoríferas y en contra camvi li tornassen pídolas amargas y agudas espinas que li atravessassen el cor, pero ella contenta, alegre y sens llençar una llágrima, se despedí del convent ab major confiança en Deu nostro Señor de la que antes tenia: la pobre mare y altres de casa sua qui eran en sa compañía, estaven attonites y pasmades de veure lo que passá y de ouhir lo que digueren, tot tant contrari á lo que fins en aquella ocasió havian experimentat, que restá desconsolada y casi perdudes las esperanças de que Margaritta pogués conseguir el fi que pretenia: de aquesta manera sen tornaren á la possessió, digueren á son pare lo que los havia succehit y uns y altres se quexaven y ella los aconsolave y exortave á que tinguessen animo y valor y que posassen totes les suas confianças en Deu, y que per axó no dexassen de continuar las diligencias necessarias per los protectors, que encara que es veritat que se ha de esperar tot de Deu nostro Señor, pero que ell també vol que fassém lícitament tot lo que podem de nostre part.

105.—Admirat el pare de veure la constancia y perseverança de la filla, encare que acoverdat y casi del tot desmayat, no perdonave diligencia alguna que pogués fér, per veure si conseguiria la filla lo que tant desitjave; venia moltes vegades á la Ciutat y tots quants amichs tenia interposave á los protectors y religiosas, feiala venir ab se compañía moltes vegades y feiala veure á uns y altres, y tots quants la veian prenian la causa per tant propia com el matex pare, perque la modes-

tia, humilitat, tracto y tot lo que exterior veien en ella, los manifestave lo que abscondia en lo interior, de tal manera que alguns dels que la veien deien á son pare en presencia de ella mateixa; *aquesta es la qui vol esser monge? ella ho será sens ningun dupte, porque la sua cara ja diu que es Santa,* y de aquí restaven tots tan apassionats á Margaritta, que feien tot lo que podian per affavorirla.

106.—Solament las religiosas qui la havian de rebre, com mes los parlaven de Margaritta y com mes diligencias feien per affavorirla, mes la avorrien, y no per axó ella quantas vegades se trobave á la Ciutat dexave de visitarlas, encare que ab molta pena sua, no per el desprecio que feien della, ni per molts oprobis que li deien á la cara, sino per el temor que tenia de disgustarlas, y darlos enfado, pero com judicave que convenia de aquella manera, temperave la pena que tenia ab la alegría y contento que li causaven sols veure per la part de fora las portas y parets de la porteria, que sols axó era lo que veia quant anave en el convent, porque en tants anys que havia que continuave las visitas, may un die pogué veure ninguna monje, ni cose ninguna de las portas adentro del convent, supposant quen tenia un grandíssim desitx.

107.—Axint un die de la porteria ab compañía de se mare se encontraren ab un home que era natural de Valldemoça pero era casat á la Ciutat y estave de casa junt en el Convent; com eran tots de una vila, se conegueren y saludaren y demanaren de ben estar, lo home los digué aseñalá ahont tenia se casa, y entre altres coses que los contave digué com de casa sua se veien las monjes, y mostrant Margaritta el desitx que tenia los proferí lo tal home si volien veure el convent, y acceptant la oferta pujaren alt el porxo de la casa de aquell home, y com á les hores se fabricave el convent, estave per aquella part molt descubert y axi veren tot lo que estave ja destinat per convent, y mentres que axi miraven isqué una religiosa, que mirá ab tanta alegría del seu cor, que me ha dit ella mateixa que ni recorda may haver tingut mes contento en aquest mon del que tenia mirant aquella religiosa en aquella ocasió, y no es molt, si sols de veure les parets se alegrave tant com tinch dit.

CAPITOL XIV.—*Com la mare y parents de Margaritta procuraven que fós religiosa caputxina y de lo que feren pera induirla.*

108.—El millor medi y mes efficás que Margaritta tenia per la sua pretenció li faltá á los

vint y dos anys de la sua edat, que era Gregori Mas son pare, despres de nou anys continuos que demanave lo habit de religiosa dominica del Convent de Santa Catherina de Siena, y quedá ab la pobre mare vella, viuda y ab sis infants, desanimade y casi del tot acoverdade de poder alcansar lo que se filla pretenia, veient lo molt que son marit ho havia procurat y que en lo espay de tant de temps no havia pogut alcansar cose alguna, y totas aquestes coses discorria y tractave ab Margaritta y exortavela á que volgués esser religiosa de altre convent; ella no despreciave los altres convents, tots li acomodaven, pero sentia interiorment que Santa Catherina de Siena li havia robada la voluntad, y no obstant axó, hauria elegit qualsevol altre convent, si se mare determinadament ley hagués dit, pero com no feia mes que proposarli son sentir, y dexavela en la sua llibertat, tenia tal resolució, que sempre que li dexarien algun resquicio ó porta uberta per hont ella pogués entrar al convent de Santa Catherina, no volia fer elecció de altre convent, confiant sempre en Deu nostro Señor que lin compliria son desitx.

109.—Per altre part, sos germans y parents la aturmentaven y deienli que la edat ja li passave, y que no la volien en aquella indiferencia, sino que elegis estat de religiosa ó casada, y ponderanli molt la gran dificultat que tenia el poder entrar al convent de Santa Catherina de Siena, com si diguessen que era impertinencia sua, haventhi tants diversos convents de religiosas en Mallorca, en los quals ab molta facilidat la rebrien, y en la major part de ells la pregarien, que se fós encarada á voler ser per força religiosa de Santa Catherina; per acabar, tot era una continua tribulació per la pobre Margaritta, uns per una part y altres per altre la tenien tant affligida, que á no estar tant asistida de Deu nostro Señor, ni havia per acabarli la vida.

110.—Vingué un die ab compañía de se mare á la Ciutat y visitaren al Dr. Antoni Homar, Rector de Sant Jaume, y aquest (quisá previngut de sos germans) introduhi la conversació acirca la pretenció que tenia, y ponderali molt la gran dificultat que ay havia y que tindria de poder conseguir son intent, en tant que ley reduia á termes de imposible, y proposali si volia esser religiosa caputxina, dihentli les grans virtuts que tenien y professaven aquestes religiosas, posaveli devant los ulls la facilitat ab que se conseguiria, supposat actualment ell se trobave confessor de aquest convent, y com ella no despreciave nin-

guna cosa de las que deia, antes bé responia que se fés la voluntat de Deu, pensá el Dr. Homar (que era son parent) poder fer algunas diligencias y feieles ab tanta efficacia, y com veia que era tant ben inclinada y tant virtuosa ho emprengué ab tant de valor, que dins poch mesos la tingué acceptada, ó á terma de volerla acceptar les religiosas, per monge caputxina, atenant á que era parenta de son confessor y virtuose.

111.—Com anave el negoci de aquesta manera determiná Margaritta, ab consentiment de se mare, de restar á la ciutat, y habitave en casa de altre parent seu de Valldemoça que era el Doctor Barthomeu Beuçá, insigne predicador, docte y virtuos, y comunicades ab ell totes aquestes coses, no se apartave tanpoch del parér del Rector de Sant Jaume de que fós Margaritta religiosa caputxina, antes bé la exortave que volgués entrar an aquest convent, considerant les moltes dificultats que ay havia de poder entrar an el de Santa Catherina y per axó los dos Doctors Homar y Beuçá, procuraven que anás moltes vegades á visitar les monges caputxinas, com en effecta ho feia y executave axi com li deien, pero li aparexia que ey anave com á violentada y per force, y que aquell no era el seu centro, ni el lloch ahont Deu nostro Señor la volia.

112.—Las religiosas caputxinas quant la veien la rebien ab molta caridat y era molt estimada y acariciada, y ella los agrahia el bon tracto que li feien, y alabava á Deu de la gran caritat que tenien (y en effecte son religiosas de gran virtut) pero com aquell no era el convent ahont el Señor la volia, com una pedra fora del seu centro estave en el convent de caputxinas, y la alegraven mes los menosprescios de las Catherinas, que tot el bon aculliment que li feien les caputxinas, pero com ella no manifestave á se mare ni á sos parents lo que tenia en el cor, no paraven de fer diligencias prevenint tot lo que se podia haver menester per poderla entrar en el convent de Caputxinas, y les religiosas, ab aquella supposició que ella ho volia, feien lo que havien de fer en orde de examinarle y provarla fins á tractar quin dia entraria, pero com Deu nostro Señor nou tenia dispost, no determiná may Margaritta el die.

113.—De tal manera tenien ajustat los parents de Margaritta ab les mares caputxinas lo ingrés á la sua religió, que no faltave altre cosa sino que ella los hagues dit que volia esser religiosa caputxina, y que ab claredat los hagues dit queu posassen en execució, pero com ella no sera

may declarada, antes bé conexien un no se que de resistencia, importunavenla de manera que veientse un die apretada, sola, ab un sol miñonet qui la acompanyave, sen aná an el Collegi de Montesion de la Compañia de Jesus y allí demaná el Pare Antoni Clapés, ab qui acostumave confessarse, y li refferí tot lo que li estave passant, y com dit pare Clapés veia de prop la virtut, devoció y vocació de Margaritta, del millor modo que pogué procurá á consolarla y aconsellarla de lo que devia fer, y que entretant, que dexás el cuydado per ell, qui la trauria del empeno y faria tot quant podria per poderla fer entrar en el Convent de Santa Catherina.

114.—Mirant aquestas coses á lo exterior, qui no diria que era una gran impertinencia la de Margaritta? y qui diria que fos bona vocació la sua, veientla, sinó contra la voluntat, á lo menos contra el dictamen de se mare y de tots sos parents, y en particular de dos homens de lletres y virtuts Dr. Homar y Dr. Beuçá, y ja mes dexant á las caputxinas, qui la estimaven y volien, essent religioses de tanta virtut y santedat com tots saben, y voler estar en compañía de las catherinas que la despreciaven y no la podien veure, y de mes á mes, no estar el convent com devie y direm en altre capitol? qui no ha de judicar que emprenia impossibles y que volia contrastar en la voluntat de Deu nostro Señor? axí heu judicaven tots sos parents, axí ley deien y proposaven, pero ella, impellida de la ma poderosa del Señor y governada de la sua Altissima Providencia, sempre volgué esser monge catherina, y es que volia Deu nostro Señor servirse de Margaritta per posar aquest convent en tanta virtut y perfecció, y ab tanta observancia de verdadera religió com se experimenta en estos temps, y per axó matex influia en el Pare Antoni Clapés, son confessor, el modo com la havia de governar y encaminar á fer la voluntat del Señor.

115.—En aquestos temps el Pare Antoni Clapés era home de mes de sexanta anys, docte, de molta virtut, y de gran autoritat entre homens de molta supposició, y se deu creure de la sua prudencia, que á no tenir ben examinada la vocació de Margaritta, y ben provada la sua virtut, ni se fore atrevit á consellarli contra el dictamen de sos parents, ni menos se fore empenat tant de veras á procurar per medi de los protectors que tingués effecta la sua pretenció, y per axó feu tantas diligencias ab tots aquestos Señors, que seria llarch de contar haver de refferir tot lo que obrá, y axí bastará dir per are que pogué tant ab

lo Señor Don Pedro Verí, un dels protectors y ab la Señora Dona Isabel Despuig, mare del Señor Don Juan Despuig fundador del convent, que li prometteren, en particular aquestos dos, que seria la primera que proposarien per religiose de Santa Catherina.

116.—En tantas vegades y tant de temps que havia que el Pare Clapés procurave facilitar la pretenció de Margaritta, no era arribat may á que ab tanta claredat li haguessen dit que seria la primera que proposerien, y axí content de lo que havia conseguit, enviá á demanarla y doná-li noticias de tot lo que passave, dihentli que confiás molt en Deu nostro Señor, y que tenia animo que en breu temps seria monge de Santa Catherina, y li digué que anás á ferne las gracias á la Señora Dona Isabel Despuig y á la Señora Dona Isabel Verina, com en effecta ho feu axí matex com ley aconsellá, y estimantlos molt la caritat que li havien feta, li digueren tot lo que el Pare Clapés li havia dit, ab tantas demostracions de volerla y estimarla, que li aparexia que dins poch dies se havien de vençer totas las difficultats de totas aquestes diligencias, procurá Margaritta ferne sabidora se mare y demes parents seus, persuadintlos que tinguessen bon ánimo, y que vinguessen bé á dexarla caminar per aquest camí, y si be á algu de ells los aparexia imposible, no per axó dexaven de acomodarse an el sentir del Pare Clapés.

(Se continuará.)

MATERIALS

PER UN EPISTOLARI FAMILIAR CATALÁ

Cartes de Pere Joan Frexa a son germá Bartomeu.
(1533-1537)

I

Jhs. En Barchna. a xxvj de juny 1533.

Molt amat y char jerma: la present sera per auisar lo com li tinch ja scrit per altres de ma salue junta, y com trobi asi lo nostre bon amich moss. N.º Aymarich, y per esser breu hauem concertat de fer huna procura de asi a moss. Joanot Brondo per exigir li sos censals y ses coses, la qual tenim bona y feta y hauem la acomenada a mestre Guillem Pou picapedres, perque es persona fiada, lo qual es partit pera Valentia pera serquar algun bon vaxel qui vage a M.ª; com Deu vulla que moss. Joanot Brondo la age rebuda auisar men heu.

Mes lo auis quem scrigua si han hagut mestre en casa nostra, y qui es; y mes que do re-

capte en lo fet den Gual y que trebal quen isquam tost, o ab concordia o del modo que a ell mateix apparra; y que execut los quins deuen; y quem tingua guardat lo manteu quem fiu de la enclotxa y los libres, perque si torn aquí men pugue emprar.

Mes lo auis com nosaltres stauem de partida pera Monso y la emperatris caygue malalta y ben dolenta, y lo emperador hague de venir de allí, y axi nosaltres nos som detenguts fins que la emperatris stigua bona y sana. Asi se fan grans professons y grans preguaries per la sanitat de ella, de nit, e de dia. Are ja sta millor, ques entrada en mengar ab albergens de M.ª que hauien tramesos a don Fch. Burgues, y aqui va hun berganti per aportar ne mes, perque la emperatris sta prenyada, que lo dia de Sant Joan en loch de bullicia y hague grans professons y gran tristicia, en que lo emperador vota y jura si la emperatris viuia de anar ell mateix en persona a conquistar Alger. E no mes, saluo quem coman a vos e a la Sra. vostra y a mado Joana, y conta los totes aqueixes noues. Jhs. vos quart, amen. Com scriureu donau les letres a domine Joan mestre de moss. Togores, que les pos ab lo lur plech com scriuran a moss. Hieroni qui es asi.

Vostre jerma quis desitge veure
Pere Joan Frexa.

Domino Bart.º Frexa, en la schola de mestre Romanya, en—Mallorcha.

II

Jhs. en Barchna. a x. de juliol 1533.

Charissim jerma: la present es per auisar lo com per mil voltes li tinch escrit y de ell may he haguda resposta, no sce que es la causa, que tots quants som asi en casa, grans y xichs, tots han agudes letres de aqui sino yo, qui de vos may ne haguda alguna ab la qual sabes de la sanitat vostra. De mi stich molt bo, gracias a Deu. Auisaueus com moss. N.º Aymarich hauia feta de asi huna procura a moss. Joanot Brondo per exigir li sos censals, la qual haviem acomenada a mestre Guillem Pou picapedrer, marit de nostra cusina antigua, perque es persona fiada, y diguius expressament que men auisasseu com la haura rebuda, perque ell sen ana molt ha en V.ª per a serquar vaxel qui anas en M.ª, que asi leuors non hi hauia.

Mes vos auisa que hauen fet del negoci den Gual, en quin punt sta, y que trebaleu exir ab concordia o de la manera queus apparra; y que

executeu los quins deuen; y mes quem auisasseu si han hagut mestre en casa nostra, y qui es.

Mes vos auise quem digau a moss. Johan Strany preuere que jo li he tremes ab hun vaxell qui parti de asi y ana a carregar en Terragona, y de Terragona a M.^a, hun parell de vlleres ab son stoig, no sce siu ha rebut; dir li heu que men scrigua, perque ell men hauia donat carrech que les y tremetes.

Mes auant lo auis quem scrigua quant Deu vulla que la Sra. Francina muller de moss. Jordi Sanctjoan hage parit, perque jo folgare molt en ses coses per esser li stat criat. De asi vos haugere tremesos molt libres moderns y bons per estudiants si hagues tengut diners, perque asi son molt mercat.

La emperatris ja sta bona, que asi ja han fetes processons de graties per la sanitat de ella.

Mes vos auis com me so entremes de la muller de misser Durall qui mori en Caller; han me dit que molt ha que es morta; asi y ha dos fills seus casats. E no mes, saluo quem coman per moltes vegades a vos, y acomenau ma a la S.^{ra} vostra y a mado Joana. Jhs. lo quart.

Com scriureu donau las letres a domine Johan o a moss. Miquel Togores que les pos ab lur plech com scriuran a moss. Hieroni, qui es asi.

Vostre jerma quius desitge veure

Pere Johan Frexa.

Domino Bart.^o Frexa, en la schola de mestre Romana, en—Mallorcha.

III

Jhs. En Valentia a xiiij de setembre 1533.

Charissimo jerma: la present sera per auisar lo com dies fa stant jo en Leyda rebi tres letres sues, de les quals me so molt alegrat en saber moues de ell, y hun poch estristit per hauer entes que tenia mal a huna cama, cosa es que me ha dolgut molt, perque tant y mes disitja la sua sanitat quant la mia; feu vos hi donar bon recapte. Jo tambe so stat malalt en Monso; are gracias a Deu ja stich bo.

Auis lo com a ij. de setembre parti de Leyda per acompanyar lo fill del senyor y lo fill de mossen Togores aci en V.^a Lo senyor meu y lo senyor misser Jacme Muntanyans son restats en Monso, que encara no hauien espedits sos negocis; nosaltres los hauem de sperar asi y vengunts que sien ab lo primer tornar nos nem en M.ª Deo ducente.

Mes lo auis com lo mateix die que arribi ani a serquar a mossenyer mossen Moger, y tro-

bil y parli ab ell y contam tota la sua deseuentura. Es molt vell, que no pot anar: no va sino demati a dir missa a huna parroquia qui sta prop de alli ahon posa, quis diu Sancta Creu, y dita que ha missa sen torna en casa y nos mou de alli. Ham dit que li han fetes moltes almoynes y quel tenen en molt bona reputacio. Comanes molt a vos y a senyora Saloma y a mado Joana, y ham dit que si ell hagues pogut fer algunes coses de mans lo hagueren tengut en palmes.

Mes auant lo auis que nos vulla hoblidar dels nostros negocis, y specialment del negoci den Gual, que ab moss. Senpol fassa de donar hi recapte, que ja sabeu que no tenim altre de quens ajudem sino de aso, y que executa los quins deuen. Del meu deslber vos auis que no he trobat ningu partit quim satisfes, que asi nols tenen sino per mosso, y per ço determene tornar men ab lo senyor en M.^a

Mes lo auis com misser Alber y moss. Sagui de casa la senyora Pachs son morts en Monso. Fer me ha pler de auisar me la senyora Francina ab qui jo staue si ha parit, y que; y tambe me auisara de la procura si la rebuda moss. Joanot Brondo. No mes, coman me molt a vos y a la senyora vostra y a mado Joana y a moss. Strany, y dir li ha que asi noy ha lo que ell me demane ni jo tan poch no tinch diners ni trob nigu qui men deix. Jhs. vos quart; amen. Donareu les letres a moss Miguel Togores que les pos ab lur plech.

Lo qui molt vos desitge veure

Pere Joan Frexa jerma vostre.

Dno. Bart.^o Frexa, en la schola de mestre Romana, en—Mallorca.

IV

Jhs. En V.^a a iiij. de noembre 1533.

Charissim jerma: la present es per auisar lo com me troba huna sua, corresponent a huna mia, feta a xvij. de octubre, rebuda a xxx. de dit, ab la qual me dieu com haueu rebuda la procura de moss. N.^o Aymarich, y com la senyora Francina ha parit; cosa es en que he folgat molt. Direu a moss. J.^o Brondo quey do bon recapte en dites coses, axi com moss. N.^o faria per ell y per ses coses, y que fassa lo que diu ab huna letra que li fa, qui es ensemps ab la procura, y dir li heu quem perdo que no li he pogut scriure, y acomenau me molt a ell.

Del negoci den Gual me dieu que jay donau bon recapte; per amor de mi nous ne hoblidenu hi adormigau, que aqui sta tot nostre fet; y

feu de executar los quins deuen; y tenui me guardat los libres y lo manteu y barret, que crech la nostra anada sera prest, porque tenim lettres dels senyors de la cort qui diuen que molt prest seran speditis. Asi he trobat hun mallorqui qui me ha dexats quatre sous valentians, de que he comprat dos hobres de Erasme, ço es *Colloquis* y *Copia verborum*. Nols vos he volguts tremetre per que jo men empre asi legint les.

Auis vos com asi se diu que en la cort sen te lettres com deuers Perpinya y ha hagut hun gran diluui sens ploure, y que la mar es entrada dintre terra nou leguas, y que sentien gran remor y cruxits de lansas y arteleria, que se ha mortes moltes dones y afollades de regirament. Han feta processo los de Perpinya y han tret lo Corpus, y son hi anats y han vista huna nau ab les veles negres y galeres qui combatien, y no veyen gent; y lo sen dema tornaren hi y sentiren gran melodia de cants y sons y gran musica. Es stat a modo de huna visio; velen dir ques qualque gran senyal y miracle.

Mes lo auis com les galeres de don Aluero han preses sinch fustes de moros. No mes, saluo quem coman molt a vos y a la senyora, y a modo Joana, y a mestre Romana dir li heu que ja li he escrita huna letra per Noliver, y a tots los amichs, mossenyer, se acomana molt a tots. Jhs. vos quart amen.

Vostre germa qui molt vos desitge veure.

Pere Joan Frexa.

Dno. Bart^o. Frexa, en la schola mestre Romana, en—Mallorca.

V

Jesus.

Charissime frater: vna vostra me troba de 2 de agost, rebuda a 24 de setembre ab vn incredible plaher, porque hauia ja tant que no sabia noues de vos quem feya star en pensament, ab la qual non dieu res que haiau rebudas letras mias algunas, com jo vos ne hage tramesas infinidas, essent en Napolis y essent asi, de las quals may ne haguda resposta; es ver que me accusau que per via de Barcelona me hauen tramesas letras sots plec de mossen Brondo, dos vostras e vna de moss. Strany, fins asi no las he rebudas, que molt ha que mossen Brondo no ha rebudas letras per via de Barcelona. Tostemps deueu reppetir sub breuibus lo que hauen dit ab las letras. La procura quem demanau vos tramet ab la present ben larga y bastant ab potestat de substituir procuradors en Mallorca o fora Mallorca, encara que io beu

hauia dit an en Ledo, pero ells may fan res ab perfectio. No sce perque demanau la procura fora Mallorca, vinc a creure que voleu anar en Caller per aqueixs censals nostros axi com molt ha me hauieu scrit; si tal deslber tenui sclariu vos primer aqui de aquexas questions y deutas que tenim y anau vos ne ben proueit de aqui de actas y de totas cosas y demanau de consell com vos hauen de regir alla. De nostras cosas tot ho tinc per entes, jo ja stic cert que vos hi tenui prou diligencia per ço nous ne dic res mes; jo jau tinc dexat tot a la vostre bona discretio y molta diligencia.

Del Calepi quem demanau jal vos haguera trames ensemps ab altres libres si trobara quilis aportas, que asi tots van per terra, que venen la roba que tenen per anar leugers per cami. Com hi haura comoditat jo l vos trametre. Moss. Pau Brondo ha tramesa la caixa sua per lo riu y per mar en Napolis, que ha lexada molta roba que no es poscada caber en la caixa; io vehent aço no li he volgut dir res, que feya compta de trameter li lo Calepi y altres libres: Roma sta tant luny de aqui que es molta dificultat tremeter res, que las letras pesan asi per lo port. Lo dit Brondo com se sia expedit de tots sos negocis se partira per aqui, encara que crec jo sera larguet, per ço ha tramesa la caixa primer; ell sen anira per terra. Ja rebi la letra de m.^o N.^o Aymaric, ab la qual prengui molt pler. Ham pesat molt de Jacme Litra que sen sia anat en la guerra; Deu lo age guardat. Tornau li las saluts dobladas an el senyer en Guixar de m.^o Aulesa, que io cert per la bondat sua faria qualsevol cosa per ell. Jaus he scrit per moltes voltas com he rebuda la carta de la corona mia, ab las quals vos deya que no dexasseu, si alguna vinentesa venia, de hauerme algun binifici a pensio aqui, ho a qualsevol partit del bisbe qui es aqui, porque sabiem asi que ha morts molts capellans y que lo bisbe dona tots los beneficis a partit aqui, y que molts ne han haguts. Jo ja he treballat asi y fet perlar ab vns gentils homens del cardenal per hauer ne algu a pensio, y han me dit que lo cardenal remet exas cosas simples, com son binificis, a son jerma, qui es aqui, y lo que ell fa es fet; y per ço jerma no dexa tostemps de fer hi se part y treballar si sen pora hauer algu, que io tinc asi offertas de vn home de be de equexa terra de encarregar se la pensio sobre sos beneficis, al qual so cert en gran obligatio porque me ha fetas asi obras de jerma.

De mi stic ab aquel gentil home ab qui staua curant vna mula y anant li derrera, que may he

poscut trobar altre partit millor, que así en Roma abunda tanta la gent de totes parts del mon que es molt difícil trobar partit, pero jo confia ab mosenyor Deu de trobar lo millor, per ço me vull detenir así y patir ques vulla sols per arribar ad finem optatum.

De Roma seria cosa molt prolíxa hauer li de scriure las cosas sanctas que son en ella, y la reuerencia ab la qual aportan lo sumo pontífice, y la bellesa dels cardinals; ipse plasent a Deu quant sere aquí las hi narrare proprio ore. Jo he fetas dir quatre missas así: la primera pro anima patris ad S. Gregorium, en vna capella la qual ell mateix funda y consagra, en la qual pro qualibet missa celebranda pro animabus existentibus in purgatorio vnus ab illius penis liberat animam; la segona, pro anima matris, ad sanctam Mariam majorem, a vna capella ahont es lo presepe Domini, sobre lo qual S. Hieronim glorios deya missa en Bethlem, y en dita capella es lo seu cors glorios, ahon tambe pro qualibet missa celebranda liberat animam a purgatorio; la terça ad S. Pudentianam, pro anima auie paterne, en vna capella en la qual princeps apostolorum Sanctus Petrus suam primam celebravit missam, ahont tambe libera vna anima de purgatorio; la quarta e vltima pro anima auie materne, ad S. Anastasiam, ahon fonch tellat lo cap a S. Pau glorios, en vna capella que sta fora la esglesia ques diu Scala Celi, en la qual S. Bernardus gloriosus celebrando meruit videre scalam vsque in celum erectam, et per eam angelos animas ascendentes, ahon tambe liberat animam a purgatorio, sota lo altar de la qual capella y ha ossá de 10 milia martirs gloriosos, que meis propriis oculis vidi. Ham pesat molt com en lo temps ques mostren totes las reliquias de Roma, que es en las festas de pascha, no he poscut anar hi per a veure las y per fer tocar penitencias ab aquellas pera tremeter a la S.^{ora} vostra y a la senyora Alianor y a mado Joana, a las quals tinc gran obligacio, pero noy pogui fer mes, que hauia de tenir la mula, quant mon amo anaue a veure las, fora de la esglesia; de que us pregua molt que vos aiau be ab ellas tant com pugau porque omnium vitiorum pessima est ingratitude. Jo he comprat vn *Mirabilia urbis Rome* com aquell qui era del canonge Salom, que Deus hage. Bo serie jerma are que sou fora de studi treballasseu en tenir segur aquells alous nostros y hauerla carta ho de la muller de

nostre honcle T.^o Gil, que Deus hage, ho del notari, encara que costas ques vulla, sols per tenir segur, que si mal nom recorda jo he sentit a dir a nostro honcle que la hauia haguda de m.^o Soler ho de m.^o Massot notaris, no sce dir verament qual de aquestos dos era, y que li hauia costat hun ducat; y del censal de Soller feu ne partit relaxant las pensions degudas, ho de la manera queus apparra, sols que tenguam la pensio cade any segura. Auisau me de la senyora Francisca Santioana com sta y de totes las otras cosas. Y no mes; a vos molt me coman y a mestre Romana y a m.^o Strany, y besa las mans a la senyora vostre y a la senyora Alianor sa jermana, y coman me molt a mado Joana y a m.^o Babtista, e sia Jhs. ab vos. De Roma a xxvij. de setembre 1535. La procura queus tremet es escrita de letra francesa porque así no se usa altre; va sots plec de m.^o Brondo, y ell la me ha feta fer a vn notari; pagareu lo port, lo que sera. Vostre jerma qui molt vos ama

Pere Johan Frexa prest.

Domino Bartholomeo Frexa in—Maiorica.

VI

Jesus Xps. filius Marie virginis.

Charissimo fratello mio: a 24 de setembre me troba vna vostra de 2 de agost rebuda ab lo solito plaher y holgansa, a la qual vos tinch ja respost y tramesa la procura quem demanauen ben complida per via de Barchna.; fiu la a consell de m.^o Pau Brondo qui y enten mes de mi; posi y dos sous de port, que altrament nos pogue fer, porque las letras que van per terra per via de Barcha. los tatxen preu per lo port. Vos com me scriureu scriuiu per via de Napols dirigint las a m.^o T.^o Monjo mercader y noy poseu port porque no stich posat are en aço; com y hagues alguna cosa que importas leuors scriuiu me per via de Barcha. y posau hi de port per cade letra mig gros, que es vna spetia de moneda de así, y donerieu las letras a m.^o Pere Ribes mercader, ho a m.^o Miquell Thomas notari al joue, que las possassen ab lur plech com scriuen así a m.^o Thon Torroella preuere, porque aqueixos seriuem molt souint así, y tambe per causa que mos. Pau Brondo no es de molta aturada en Roma. Las otras letras quem accusau vostras y de m.^o Strany no las he rebudas; vna ne rebi molt ha de N.^o Aymaric per via de M.^a sots plech de m.^o Brondo.

Molt me scriuiu confus ab vostras letras que may me dieu que aiau rebudes algunes letras mias de tantas queus ne tramesas; feu me pler de scriurem quantas letras haueu rebudas mias essent io en Nap.^o y essent asi en Roma, perque jo pugua saber verament aquellas que haueu rebudas y las ques son perdudas; y tostemps deueu reppeter sub breuibus lo que haueu dit ab las primeras fins ne tingau resposta, perque ja considerau la gran distantia quey ha de aqui.

Mirau be per nostres negocis y feu los tingam clars y segurs, y are que sou fora de schola entenu en fer algun partit del censal de Soller y en hauer la carta de aquells alous nostros y tenir los segurs, y apreniu de negociar y esser diligent en vostre art, que axi se fan los homens; que si vos veyeu los grans negosis ques fan estas parts ne stariu spantat; que asi los jutges y auditors van en sos lochs iudicials ante solem pera tenir audientia, no fan com en M.^a que speran quatre horas de dia; tot hom va a negociar de bon mati; no son negligents no, per ço son homens tant richs.

Jo he mudat de patro perque no era pera sofrir hauer de curar mula; stich are ab vn altre gentil home, familiar tambe de cardenal, sens partit algu; seruesc lo en seruicis de casa, no res de mula; aço he fet sols per star en Roma; Deu ajudara qui neminem deserit; asi se troban ab molta difficultat los partits.

Lo Calepi (non Calapi com vos scriuiu, perque Calepinus tenim en lati: omne enim vulgare dependet a latino, com vos sabeu, y los bons scriptors vulgars han de imitar sempre lo lati; que a mi me recorda aqui en M.^a fuit maxima lis inter notarios et scriptores super illo nomine Genovardo, vtrum scriberetur in vulgari sermone cum d aut cum t: decretum fuit ab omnibus scribendum esse cum d perque esset consimile eloquio latino;) quem demanau nol vos puch trameter perque no y ha commoditat ni quil aport, com ni haura jo ley trametre. No dexeu de fer algun estudi en casa com no tendreu res que fer, y a consell meu ab las obras de Tulli, que es eloquentie parens, ab las Elegantias de Augustino Dato y de Valla, perque tots exos son en gran vs y stima en estas parts de Italia, ahon es la medulla de la lengua latina; que de niguna cosa tinch vuy io mes dolor que esser me lexiat de estudiar y no esser passat a altras facultats, per

hauer vists tants homens de doctrina asi; mas faltaua lo millor; y axi que exercitau vos en ben scriure y en lo practicar la art que haueu preposat, y auissau en qual scriptoria vos sou posat scriure y quant ha, y axi mateix me auisareu de totas las altres cosas molt complidament ab lo primer.

Si teniu deslberat de anar en Caller, com presumesch ab la procura quem demanaueu, dic vos que noy aneu are fins las mars stiguen seguras, perque ia veheu quant mal ha fet lo perro de Barbarossa en Manorcha, y no dexera de fer, que est ianer ia tornera per aqueixas parts a fer mes mal, perque vuy va com vn desesperat que ha perdut lo millor que tenia, y es manester guardarse mes are que may; ja y haura temps per anar hi en Caller; y tambe es manester vos esclarisseu primer de aqueixos deutas y questions nostras ans queus ne anasseu.

Ab las altres mias vos he dit, y ab esta dire lo mateix, quem atrebalasseu hauer aqui algun benefici a pensio del S.^{or} bisbe per medi de mestre Romanya qui es familiar seu y del official el canonge Mir y per medi de moss. Johan Strany, que asi sabem que molts ne han hagut a pensio, que lo bisbe ne te comissio del cardenal son jerma, que de las cosas simples, com binificis, ne fassa partit ab los de la terra, y are vindria a compta perque io tinch oferta assi de vn home de be de encarrecarse la pensio sobre sos benificis.

Dins la present sera vna oratio de S. Leo papa y vna altra de S. Cipria las quals tenen asi ab molta deuotio; han tocat asi en algunas reliquias; tendreu las ab molta deuotio y aportar las heu ab vos mateix. Perque jaus he scrit ab altres fas fi acomenant me molt a vos y a tots los amichs qui de mi demanaran; a la S.^{ra} vostra y a la senyora Alianor besa las mans per mil voltas, y coman me a m.^o Babtista y a mado Joana, y prech vos aiau molt be ab ellas, perque ia sabeu en quanta obligatio los som y no ignorau omnium vitiorum pessimam esse ingratitude; deueu li tambe negociar sas cosas a la S. v. per contentarla y per abilitar vos ab negocis de cort, y ja sabeu que la casa sua es vn gran reoldador per nosaltres, qui som orphens de parents y amichs, y maxime pera vos. De tot aço y de las orations queus tramet non digau res a ellas ni a nigu de casa vostra, perque no es be, ni yo tan poch per are los puch trametra res. Acostau vos an aqueixos poch

parents nostros que a la hora fan alguna honra y acomanau me a tots ells. Asi he sabut com aquella cusina nostra qui staua en casa Misser Sbert era tornada en Palerm, que m.^o Johanot Caldentey, qui vengue de alli, mo dix; auisau me perque sen es anada de M.^a; y tambe me auisareu de la senyora Francina, ab qui io staua, com sta, ni si ha parit altre volta, y si lo S. son marit es tornat de Tunis. Asi he sabut per vn soldat com hauia vist al meu bon amich Jacme Litra en Tunis apres de esser pres, y que staua bo y sa; auisar men heu sin sabeu res; jo li he scrit de asi per lo soldat mateix qui tornaua alli aportar certa mercaderia a los de la Goleta. Auisau me la dona de N.^o Aymarich si es fora de la casa com vos me scriguereu molt ha, y direu a m.^o Joan Brondo que adoba las casas ans que cayguen de tot, que aqueixa es la voluntat de N.^o Aymarich, y que mir per totas sas cosas, y acomanau me a ell. E no mes: Jhs. vos quart. De Roma a xx de noembre 1535.

Jo deslibera star me asi vna flota de anys y patir quesvulla sols per veure la fortuna sim afauorira hun poch que tant de temps fuit aduersa. Vostre jerma qui molt vos ama ys desitje veure.
Pere Johan Frexa prest.

Domino Bartholomeo Frexa, en casa la senyora Anna Saloma vidua, en lo carrer de Bonayre, in—Maiorica.

VII

Jesus. En Roma a xxv. de octubre 1536.

Charissimo y bon jerma: Per moltas vos tinch scrit y respost a la ultima vostra de Juliol a compliment, y de vos molt ha nom troba letra alguna; no sce que es la causa; molt sou tart en scriure. La present es breu sols per auisar vos y dir vos que si tenieu desliberat est hivern anar en Caller, que noy aneu, perque les mars van molt brutas de moros y se aparellen grans guerras, perque scriuen de Venetia y Napols que lo Gran Turch fa vna grandissima armada per est stiu; diuen vendra sobre Napols; nostre Senyor lo confona. Temps hi haura per anar en Caller com Deu vulla stiguen seguras las mars; y nos doneu penser en res, feu lo que podeu aqui y no mes, que prou fa lo home qui en temps de furtuna viu y passa aquella; y scriuia sempre responent molt complidament a las mies, no res menys dient algunas nouitats de aqueixa terra et precipue del stament della.

Lo que asi tenim de nou es que nostre Cesar ab tot lo exercit ses retirat de Marsella, a causa

que tenia molts malalts, et rem geri hiems prohibuit, y vuy es en Genoua. Han despedit tots los italians; los spanyols y tudescos son restats en Piamont, a las fronteras de Fransa; no sabem lo que sera; nostre Senyor los vulla donar pau. Ab la letra de mossen Strany ho entendreu mes estesament; y si volreu prendre vna copia de alguns epithafis de sepulturas que li tramet ho poreu prendre pera mostrar a mestre Romanya, qui es tant vostre. Y no mes; a vos molt me coman, e sia Jesus ab tots. A la senyora vostra y a tots los de casa me acomenareu molt, y a tots los parents y amichs. Jhs. vos quart.

Vostre jerma qui molt vos ama

Pere Johan Freixa.

Dno. Bartholomeo Freixa fratri meo dilectissimo,—Majoricis.

VIII

Jhs. En Roma a xx de janer 1537.

Charissimo jerma: per mossen Pau Brondo, quis parti de asi a x. de setembre per via de Genova, li tinch scrit y respost molt complidament a la ultima sua de juriol y trames hun paper de papas per aquell que hauieu donat a mossen Stray, y tres stacions de Roma, in carmine, stampadas molt galants, vna pera vos, altre per mossen Strany, altre per mestre Romanya, que axi crech ho haureu fet de donar los ho. Apres vos he scrit breument per Napols per via de mossen Ant.^o Monjo; apres vos he scrit per vn frare de Sant Francesch mallorquí ques diu fra Bert.^o Garrrell y tramesa vna copia stampada del que ha dit aquest any lo nostre ciutadi roma mestre Pasquino y vn *Compendio gramatices* que donasseu a mestre Romanya. Altre volta vos he scrit per via de m.^o Ant.^o Monjo de Napols y trames hun paper de la mesura dels peus de nostre Salvador Jesu Xst. y de las fullas del teronger que planta asi lo glorios S. Domingo y de las fullas del arbre sicomoro que planta asi lo glorios S. Francesch, queu donasseu a la senyora vostra; no sce siu haureu rebut, auisareu de tot. Estas tantas letras vos he fetas per excitar vos en scriure, que set o vuyt mesos ha que nom troba letras vostras, no sce que es la causa, molt sou tart en scriure; tots estos mallorquins de asi han molt souint letras de M.^a y jo may ne ninguna. Hun mes ha que March Ant.^o fill de mestre Jacme Arnau es arribat en Napols y ha aportadas letras per estos mallorquins de asi; y tres o

quatre dies fa han arribats dos mallorquins asi que ha molt poch que son fora de M.^a y han portadas moltes lettras, y de mia non hi hauia niguna; vos may trobau lo cami de dar las. Jo haure dir que vos sou ja en la confraria dels pixatinters qui van enamoradissos tan prest ques son posats scriure; tant de mal any vos spera si seguia aqueixa mala practica; per aço hi ha tanta pobresa en aqueixa terra, que fins per asi vehem alguns homens qui eren casats hi honrats aqui y per no saber mantenir lo que tenien van perduts y despullats per estas parts, ques la maior vergonya del mon, crehent que asi se dona lo fret de bades; (*) bons italians que nos casarien fins tinguessen casa fornida, art de viure y hun poch de comptans y edat congrua pera mantenir casa; per ço viuen tots oppulents.

Ab la de m.^o Brondo vos respongui que si volieu anar en Caller per aqueixos negocis nostres vos ne aconsellasseu primer de tot si aprofitaria vostra anada, perque io ne demenat de consell asi a vn doctor y el informat del acte quens feu Jordi Fiol, segons me recordaua, sobre aquell pas cum potestate variandi, y ell me dix que nosaltres no podem forçar a Jordi Fiol quens torna nostres CC. liuras y ques prengua sos censals, sino tantum de aquells censals qui seran menyfallits, com lo de Soller y dels sis sous ab los interesers, y que no pagant los censualistas tenim evictio de anar sobre dit Fiol, y no pagant dit Fiol podem tornar a dit censualistas, que axi se enten aquell pas cum potestate variandi. Vos vos ne poreu aconsellar aqui ab algun bon doctor y bons notaris qui y entenen, y mostrar los heu lo acte quens feu Jordi Fiol, y narrar los heu tots los dubtes quey pot hauer. Jo per mi diria que tots aquexos censals son menyfallits per la obligatio que per ells tenim feta a Ferrandell notari, sobre la qual obligatio jous hauia scrit que sius apparia trebalasseu en extingir la, perque molt nos importa. Auisareu de vostre parer.

Axi mateix vos hauia scrit fesseu de tenir clar los censals quens ha girats lo S. m.^o Pere Callar en la concordia feta, y que los censalers respoguessen a vos, y no vullau res sobre ell, perque mal traure fa diners aqui de homens de be; y cobrau bon acte autentich. Mes auant vos hauia scrit que aneu souint a vesitar aquells alouers nostres, perqueus coneguen per senyor, y que fesseu en tot cas del mon traure la carta, cost

(1) Lo que segueix es afagit després en el blanch d' entre retxa y retxa; sembla que hi faltin algunes paraules per lligar ab les anteriors.

ques vulla, per seguredat nostre. Del que haureu fet de tot donareu complit avis.

Dels nostres censals y deutas tambe vos hauia scrit de tot lo que haureu rebut y fet me donassen auis, perque jo sapia en quin punt estan nostres cosas, y que fesseu algun partit de aquell censal de Soller, que may ne hauem res, relaxant totas las pensions sols que tinguam la propietat segura, que val mes perdre que mes perdre.

Après ab las altres vos he scrit que si tenieu deslberat de anar en Caller que no anasseu, perque las mars van molt brutas de moros y que de cadè dia prenen molt vaxells per estas parts, y se apparellen grans guerras, que tota via se confirma la gran armada que fa lo Gran Turch, y tot son trames del rey de Fransa: Deu los confona. Quant Deu vulla las mars stiguen seguras leuors hi poreu anar. Jo he scrit de asi al Senyor m.^o Pau Comelles per vn capella de Caller, qui conexia nostre pare, ques parti de asi per alla; jo crech aprofitera alguna cosa quant vos anireu alli, si a Deu plau. Dit capella me dona moltes nouas de Caller, con. era viu lo canonge Batxeller y Joan Patit, y que mossen Pau Comelles era home que sen fa molt cas en Caller y home quens podia molt endresar; siaus auis.

Jous hauia scrit me parlasseu ab mestre Romana que perlas ab lo Sr. Oficial sis poria hauer algun benefici a pensio, com ha hagut mossen Custurer y altres; no sce queus haureu fet, auisar men heu; y sius trobau in confabulando ab mestre Romana, que no pot esser manco, li direu que jo us he scrit que he vists tants bels libres asi de humanas lettras, part dels noms dels quals seran ab la present, que satisfarien molt per ell qui fa tal professio. Perque estos italians son molt inclinats a lettras y precipue a humanitats, quey ha asi de bels studis de humanitats en los quals se ligen las Oracions de Tulli, las Questions tusculanas, los Sompnis de Scipio, Tulli De oratore, Hesiodo poeta grech, e altres libres; que asi hi ha de valents mestres de humanitats, entre los quals ni ha dos grans oradors y poetas ques diuen mestre Sceuola y mestre Martio, quels van a hoir gentils homens romans casats y vells ab la barba blanca, y doctors y molta gent de importancia. Spantat stich de la tanta abundantia de doctrina que es asi en Italia, que quant mes senyors son y tenen mes de que viure leuors se exerciten mes en lettras y en negocis de cort romana; son molt diligents que may dormen, per ço hi ha tants homens rics en estas parts; tenen molt bon orde en lur viure, ques leuan sempre abans del dia;

tenen ja compartit lo temps, tantas horas en estudiar, tantas en negociar, tantas en scriure, tantas en musica, segons quina professio fan; may stan ociosos com fan aqui en Mallorca, que tot lo dia casquen los banchs.

De Jaume Litra he sabut per vn soldat catala com era en Genoua ab los soldats qui eren restats en guardia de Genoua; jo li he scrit moltes voltes y may ne poguda hauer resposta, no sce si las ha rabudas; si res ne entendreu aqui ab alguns mallorquins qui son arribats aqui del camp, y axi mateix si sera arribat aqui Fch. Molllet, fill del notari, lo qual era en camp, men auisareu, y ab ell poreu saber de Jacme Litra, perque no pot sino hauerlo vist.

Las nouas tenim asi son com han mort lo duch de Florença los florentins mateixos, y que se apparellen grans guerras per esta primeuera, que en Napols se fortifiquen molt y en Mila, y per aquellas terras stan trenta milia soldats spanyols y tudeschos perque lo rey de Fransa no entre en Italia: Deu nos do pau, que seria millor. Lo papa ha fets vuyt cardenals, lo fill del duch de Gandia valentia, y un frances, los altres son italians. Noy ha altre de nou, a vos molt me coman y a tota la gent vostra parents y amichs. Jhs. vos quart.

A mossen Strany direu que ja ha vinguts dels breuiaris que demana de stampa venetiana; que com hi haura portador segur jo ley tremete y traure li a pagar lo cost, y a ell me comanareu. De la senyora Francina Santjoana me auisareu com sta y quins infants te, y de las cosas de mossen N.º Aymarich, y de algunas nouitats de la terra. No mes; vostre jerma qui molt vos ama

Pere Johan Frexa.

Nomina librorum humanarum litterarum.

Junianus vocabulista, De priscorum proprietate verborum.

Catholicon vocabulista.

Mamotretus.

Tibullus, Catullus.

Propertii opera.

Bellum gramaticale.

Margarita poetarum.

Plutarchus, De vita virorum illustrium.

Cl. Claudianus, De partu Proserpine.

Laurentius miniatensis, In C. Manilium.

Franciscus Philelphus, Satirarum hecastraticon.

Vegetius et Tortellius, De re militari.

Aelianus, De instruendis aciebus.

Opera Sabellici et opera Codri oratorum atque poetarum preclarissimorum.

Romuleon historicus.

Fasciculus temporum.

Berosius, De antiquitatibus.

Plinius, De viris illustribus.

Titi Lini Decades.

Eneades Marci Antonii.

Decades Marci Antonii.

Quintus Curtius, De gestis Alexandri Magni regis.

Appianus, De bellis romanis.

Blondus, De Roma triumphante.

Blondus, De Roma instaurata.

Plinius, De naturali historia.

Opera Joannis Campani poete oratorisque preclarissimi.

Supplementum cronicarum.

Opera Ciceronis.

Tullius, De oratore, De Sompno Scipionis, et Saturnaliorum.

Tullius, De perfecto oratore.

Observationes in M. T. C.

Declamationes Quintiliani.

Merula, In Juuenalem.

Volscus, In epistolas Nassonis.

Genealogie deorum.

Leo Babiata, De re edificatoria.

Domitius Calderinus, In Sylvas recognitio.

Placidus Lactantius, In libros Trebaidos et Achilleidos.

Centurie miscellaneorum Angeli Politiani.

Siluius Italicus cum commentariis Petri Marsi.

Opera Pontani.

Appianus, De bellis ciuilibus et De sophisticis romanorum.

Tiranni romanorum.

Dionisius Halicarnasien. De antiquitate romanorum.

Diorus siculus, De antiquorum gestis fabulosis.

Justinus in historia Pompei.

Columella, De agricultura.

Cosmographia Ptholomei.

Almagestum Ptholomei.

Pomponius Mela, De situ orbis.

Commentarii C. Julii Cesaris, De bello gallico, De bello africo et De bello Alexandrino.

Domino Bartholomeo Frexa, en casa la senyora Anna Saloma vidua, en lo carrer de Bonayre, en—Malorcha.—Per via de Napols.

E. AGUILÓ.